

בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשה כב (בהשמטות)

דף מקורות לשיעור תנ"ך

"ויהי הבל רועה צאן וקין היה עובד אדמה". שלשה היו להוטים אחר אדמה ולא נמצא בהם תוחלת, קין ונח ועוזיהו, קין היה עובד אדמה, נח איש האדמה (בראשית ט כ), עוזיהו כי אוהב אדמה היה (דה"ב = דברי הימים ב' = כו י).

(ג) "ויהי מקץ ימים" ר' אליעזר ור' יהושע ר' אליעזר א' בתשרי נברא העולם, ר' יהושע א' בניסן, מאן דאמר בתשרי עשה הבל קיים מן החג ועד חנוכה, מאן דאמר בניסן עשה הבל קיים מן הפסח ועד עצרת, בין כדברי אילו ובין כדברי אילו הכל מודים שלא עשה הבל בעולם יותר מני יום.

"ויבא קין מפרי האדמה" וגו' מן הפסולת, משל לאריס רע שהיה אוכל את הבכורות ומכבד למלך את הסיפות.

(ז) "ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך הלא אם תיטיב שאת" ברכה, "ואם לא תיטיב" שאת קללה, ד"א הלא אם תיטיב אני מוחל לך ואם לאו חטאו שלאותו האיש גדוש ומוגדש, ר' ברכיה בשם ר' שמעון לדוד מזמור אשרי נשוי פשע כסוי חטאה (תהלים לב א) אשרי אדם שהוא גבוה מפשעיו ולא פשעו גבוה ממנו.

(ח) "ויאמר קין אל הבל אחיו" וגו' על מה היו הדינין אמורים, אמרו בוא ונחלק העולם, אחד נטל את הקרקעות ואחד [נטל] המיטלטלין, דין אמר ארעא דאת קאים דידי היא ודין אמר מה דאת לביש דידי הוא, דין אמר חלוש ודין אמר פרוח, מתוך כן ויקם קין אל הבל וגו', ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי שניהן נטלו את הקרקעות ושניהם נטלו המיטלטלין, ועל מה היו אותן הדינין, זה אמר בתחומי בית המקדש ניבנה וזה אמר בתחומי ויהי בהיותם בשדה, אין שדה אלא בית המקדש היך מה דאת אמר ציון שדה תחרש (מיכה ג יב), מתוך כן ויקם קין וגו', יהודה בר' אמר על חוה הראשונה היו הדינין, אמר ר' איבו חוה ראשונה חזרה לעפרה, ועל מה היו הדינין, אמר ר' הונא תאומה יתירה נולדה עם הבל, זה א' אני נוטלה וזה אומר אני נוטלה, זה א' אני נוטלה שאני בכור וזה א' אני נוטלה שנולדה עימי. ויקם קין וגו' אמר ר' יוחנן הבל היה גיבור מקין שאין תלמוד לומר ויקם אלא מלמד שהיה תחתיו נתון, אמר לו שנינו בעולם מה את הולך ואומר לאבא, נתמלא עליו רחמים, מיד עמד עליו והרגו, מן תמן אינון אמ' טב לביש לא תעבד ובישה לא מטי לך. במה הרגו, ר' שמעון א' בקנה הרגו וילד לחבורתי (בראשית ד כג) דבר שעושה חבורה, רבנין אמ' באבן הרגו כי איש הרגתי לפצעי (שם שם /בראשית ד"ו) דבר שעושה פצעים, ר' עזריה ור' יונתן בשם ר' יצחק נתבונן קין מאיכן שחט אביו את הפר ותיטב ל"י משור פר (תהלים סט לב) ומשם הרגו [ממקום הצואר] וממקום הסימנין. ר' יהושע בשם ר' לוי כתי' חרב פתחו רשעים (שם /תהלים/ לו יד) זה קין, להפיל עני ואביון (שם שם /תהלים ל"ז) זה הבל, חרבם תבוא בלבם (שם שם /תהלים ל"ז/ טו) נע ונד תהיה בארץ.

(י) "ויאמר ה' אל קין אי הבל" וגו' לאיפרכוס שהיה מהלך באמצע פלטיה, מצא הרוג אחד ואחד עומד עליו, אמר לו מי הרג זה, אמר ליה אנא בעי לך ואת בעי לי, אמר ליה לא אמרת כלום. לאחד שניכנס לגינה וליקט תותין ואכל, והיה בעל הגינה רץ אחריו, אמר ליה מה בידך, אמר לו ולא כלום, והרי ידיך מלוכלכות, כך קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה. לאחד שנכנס למרעה וחטף גדי והפשילו אחריו, ובעל המרעה רץ אחריו, אמר לו מה בידך, ולא כלום, אמר לו והרי מפעה אחריך כך קול דמי אחיך צועקים אלי. ר' יודן ור' חונא ורבנין ר' יודן אמר דם אחיך אין כת' אלא דמי דמו ודם זרעו, ר' הונא אמר אם לא את דם נבות ואת דם בניו אין כת' כאן אלא דמי (מ"ב = מלכים ב' = ט כו) דמו ודם זרעו, רבנין אמ' וימת בדם יהודע אין כת' כאן אלא בדמי (דה"ב = דברי הימים ב' = כד כה) [דמו ודם זרעו]. אמר ר' שמעון בן יוחי קשה הדבר לאומרו ואי איפשר לפה לפרשו, לשני אתליטין שהיו עומדין ומתגששין לפני המלך אילו רצה המלך פירשו, לא רצה לפרשו חזק אחר על חבירו והרגו, והיה צווח ואמר יבעי דיני קדם מלכא כך קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה. לעלות למעלה לא היתה יכולה שעדיין לא עלתה שם נשמה ולמטה לא היתה יכולה שעדיין לא נקבר שם אדם והיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים.

(יג יד) "ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא" לעילוינים ותחתונים אתה סובל, לפשעי לא תסבול. גדול עוני משלאבה, אבה על מצוה קלה עבר ונטרד מגן עדן, זו שהיא עבירה חמורה שפכות דמים על אחת כמה וכמה גדול עוני. הן גרשתה אתמול גרשתה את אבה ועכשיו את מגרשיני, אמנון אמ' אומנין את צואר על מה הן גרשת אותי היום שמא מפניך אסתר וגו'.

(טו) "ויאמר לו ה' לכן כל הורג קין" וגו' ר' יהודה א' נתכנסו [בהמה וחיה ועוף לתבוע] דיקיון שלהבל אמר לו הקב"ה לך אני אומר כל הורג קין וגו', ר' נחמיה א' לא כדין שלרוצחנין דין קין, קין הרג ולא היה לו ממי ללמוד, מיכן ואילך כל הורג יהרג.

"וישם ה' לקין אות" ר' יהודה א' הזריח לו גלגל חמה, אמר לו ר' נחמיה לאותו רשע היה מזריח גלגל חמה, אלא צרעת הזריח לו כמ' דאת אמר והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות וגו' (שמות ד ח), רב אמר כלב מסר לו, אבא יוסי אמר קרן הצמיח לו, רב אמר עשאו אות לרוצחנין, ר' חנין אמר עשאו אות לבעלי תשובה, ר' לוי בשם ר' שמעון בן לקיש תליו בריפון ובא מבול ושטפו וימח את כל היקום וגו' (בראשית ז כג).

(טז) "ויצא קין" וגו' מאיכן יצא, ר' איבו אמר הפשיל דברים לאחוריו ויצא כגונב דעת העילוינים, ר' ברכיה בשם ר' אלעזר (אמר) יצא כמפריס כמרמא בבוראו, ר' חננא בר יצחק אמר יצא שמח כמה דתימר יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו (שמות ד יד), פגע בו אדם אמר לו מה נעשה בדינך, אמר לו עשיתי תשובה ופירשתי, התחיל אדם מטפח על פניו כך היא כח התשובה ולא הייתי יודע, מיד עמד ואמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות ליי"י (תהלים צב א ב).